

ОСОБЛИВОСТІ ТА СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ УПРАВЛІННЯ ТУРИСТИЧНОЮ СФЕРОЮ

Кучеренко Валентина Степанівна,

викладач,

Інститут міжнародних відносин Національного авіаційного університету

У статті досліджуються механізми регулювання та управління потенціалом туристичної сфери. Розглядаються функції, умови та фактори розвитку туризму, аналізується державна політика розвитку туризму в 2008-2009 рр. та подаються рекомендації щодо вдосконалення механізмів управління потенціалом туристичної сфери.

Ключові слова: туристична сфера, потенціал, механізм регулювання, політика розвитку туризму.

Постановка проблеми. Аналіз туристичного ринку показує, що Україна має об'єктивні передумови для інтенсивного розвитку туризму, однак ринкові ризики, швидкі зміни економічної та соціальної ситуації в регіонах, недосконалість нормативно-законодавчої бази не сприяють тому, щоб Україна стала туристичною державою європейського рівня. Управління туристичною галуззю на сучасному етапі ринкових перетворень в Україні вимагає пошуку нетрадиційних підходів і нових поглядів. Серед них: удосконалення методів управління туристичною галуззю, розробка й оцінка моделей розвитку сфери туризму в системі державного і регіонального економічного розвитку, розробка економічної політики різних категорій туристичних підприємств, визначення цілей їхньої діяльності й стратегії розвитку на найближчу й подальшу перспективу, оцінка потенційних можливостей наявних ресурсів.

Система управління туризмом не є відокремленою, а існує як важливий елемент державної і регіональної систем управління, тому слід звернути увагу й на вирішення питань, пов'язаних з туристичним комплексом в регіонах.

Аналіз досліджень і публікацій. Питанням управління туристичною сферою присвячено достатньо багато досліджень і публікацій вітчизняних і зарубіжних авторів, які розкривають різні сторони існуючої проблеми. Серед них дослідження Казачковської Г. В. про можливість сталого розвитку туризму в Україні, Кіркової Н. П., яка акцентує увагу на особливостях управління ціноутворенням в туристичній та санаторно-курортній сферах. В публікаціях Хорошун В. В., Дубової А. В. розкриваються методи управління туризмом. Впровадженню маркетингових інформаційних комп'ютерних технологій в управління діяльністю туристичних підприємств приділяється увага в публікаціях Швачко В. А. Свиридова Н. Д. свої дослідження присвячує управлінню розвитком регіонального туризму, а Ветрова Н. М. — екологізації стратегії управління в туризмі. Проблеми іміджевої політики в системі управління туристичним підприємством присвячені дослідження Кобельчук Н. М., а управлінню персоналом туристичного підприємства — роботи Нагорського Ю. А.

Невирішені раніше частини проблеми. Проведені дослідження та їх впровадження в практику туристичної галузі України сприяли певним позитивним змінам, зокрема, дещо удосконала система управління сферою туризму, підвищена ефективність роботи туристичних комплексів, визначена роль реклами у діяльності туристичних підприємств, почала інтенсивно розвиватися система професійної туристичної освіти. Однак існує ще безліч нерозв'язаних проблем, серед яких на перший план виступають низький рівень маркетингових досліджень у сфері туристсько-екскурсійної та санаторно-курортної діяльності, недостатність її інформаційно-рекламного забезпечення, передусім на зовнішньому ринку, відсутність потрібного фінансування, потреба у відповідному кваліфікаційному рівні освіти спеціалістів туристичної галузі та ін. Механізмом, здатним ініціювати широкий розвиток туристичної індустрії, який сприятиме позитивній результативності в динамічних умовах ринкової кон'юнктури, є впровадження в управлінську практику принципів і методів сучасного маркетингу.

Формування цілей статті. Метою цієї статті є науково-теоретичне обґрунтування організаційно-економічних механізмів державного та регіонального регулювання туристичною сферою України, визначення їх ролі в розв'язанні соціально-економічних та культурних проблем в умовах трансформаційної економіки.

Для досягнення мети були поставлені такі завдання:

- оцінити відповідність нормативно-правової бази України потребам розвитку вітчизняного туризму;
- виявити особливості механізмів державного регулювання туризмом в Україні на сучасному етапі;
- сформулювати пропозиції щодо шляхів впровадження механізмів регулювання туристичної сфери та курортно-рекреаційного комплексу в Україні на сучасному етапі;

- окреслити основні завдання і напрями розвитку національного туризму та дослідити його вплив на соціально-економічний розвиток регіонів України;

Виклад основного матеріалу. Туризм — складний соціокультурний та історичний феномен, з форми проведення дозвілля та способу заняття вільного часу, поступово перетворився у фактор світового значення нового століття й тисячоліття. Туризм відіграє винятково пріоритетну роль у формуванні комунікативної культури, адекватної нинішньому етапу переходу до цивілізації XXI століття.

Туристичний бізнес можна справедливо вважати бізнесом XXI століття, тому що він є одним з найбільш динамічних і прибуткових серед усіх галузей світового господарства. За даними Всесвітньої організації туризму, на туризм припадає 10% валового світового продукту, 7% загального обсягу інвестицій, 5% усіх податкових надходжень. Туристична діяльність безпосередньо впливає на близько 40 галузей економіки. В ній зайнято 10-15% працездатного населення країн світу [10]. Тенденції, що відбуваються в економіках багатьох країн світу, свідчать про стрімке зростання ролі туризму для розвитку цих країн, а також невідворотне зростання долі надходжень від туристичної галузі до державної скарбниці. Це зумовлено динамічністю, високою прибутковістю та великим позитивним соціально-економічним і культурним впливом туризму на розвиток цих країн.

Для України туризм має важливе значення як для забезпечення конституційного права громадян на відпочинок, так і для збільшення надходжень від туризму, зменшення безробіття за рахунок збільшення зайнятості населення в цій сфері.

Держава розглядає туризм як важливу складову економіки та соціально-економічної сфери і надає його розвитку особливе значення. Підтвердженням цього стало прийняття Указу Президента України від 21.02.2007 р. № 136/2007 Про заходи щодо розвитку туризму і курортів в Україні та визначення 2008 року Роком туризму і курортів в Україні. [7, с. 5].

У Державній програмі розвитку туризму на 2002 – 2010 рр. одним з першочергових завдань визначено забезпечення удосконалення структури управління у туристичній галузі на державному та регіональному рівнях, координації дій центральних і місцевих органів виконавчої влади з цього питання [2].

Накопичений певний світовий досвід, що розкриває роль держави в організації туристичної діяльності. Умовно можемо говорити про три моделі державної участі в регулюванні цієї важливої складової національної економіки [8]. Перша модель припускає відсутність центрального державного органу регулювання туризму, усі питання вирішуються на місцях на принципах ринкового саморегулювання. Така модель застосовується в країнах, де туризм не відіграє великої ролі для національної економіки або ж навпаки — туристична галузь досягла найвищого розвитку, що не потребує державного втручання. Прикладом країни, що використовує дану модель є США.

Суть другої моделі полягає в наявності державного центрального органу регулювання галузі туризму. Це може бути, наприклад, міністерство, що здійснює контроль за діяльністю суб'єктів туристичної діяльності країни. Така модель вимагає значних фінансових вкладень у розбудову туристичної інфраструктури, промоцію вітчизняного туристичного продукту тощо. Таку модель використовують країни, для яких туризм є важливою галуззю, що приносить значні доходи у державний бюджет. Це, наприклад Єгипет, Мексика, Туніс, Греція та ін. Третя, так звана європейська модель, передбачає функціонування спеціалізованої структури регулювання туризму у складі багатогалузевого міністерства. Дану модель використовує більшість європейських країн. За масштабами міжнародного туризму та формою організації туристичної галузі для України найбільш прийнятна саме третя модель управління. Однак для ефективного функціонування даної моделі доцільно отримати необхідне державне фінансування (щонайменше, часткове) для участі країни у формуванні й просуванні національного тур продукту, здійснення маркетингових досліджень, рекламно-інформаційної діяльності, організації та проведення міжнародних туристичних виставок, конференцій, семінарів, формування базового пакету інвестиційних проектів у галузі розвитку туристичної інфраструктури.

Таким чином, на основі проведеного аналізу підкреслимо, що окремі елементи механізмів державного регулювання туристичної галузі вище зазначених країн, ефективність яких перевірена часом та підтверджена конкретними досягненнями в розвитку туризму, доцільно використовувати для розвитку туристичної галузі України з урахуванням її історичних, правових і культурних особливостей.

Крім того, важливим є реалізація державної політики України в галузі туризму яка здійснюється шляхом визначення основних напрямів державної політики, пріоритетних напрямів розвитку туризму, класифікації та оцінки туристичних ресурсів України, їх використання та охорона, спрямування бюджетних коштів на розробку і реалізацію програм розвитку туризму. Важливе значення для реалізації державної політики є виявлення основ безпеки туризму, нормативного регулювання відносин у галузі туризму (туристичного, готельного, екскурсійного та інших видів обслуговування громадян), ліцензування в галузі туризму, стандартизації і сертифікації туристичних послуг, визначення кваліфі-

каційних вимог до посад фахівців туристичного супроводу, видачі дозволів на право здійснення туристичного супроводу, встановлення системи статистичного обліку і звітності в галузі туризму та курортно-рекреаційного комплексу, організації і здійснення державного контролю за дотриманням законодавства в галузі туризму. Слід також більше уваги приділяти координації наукових досліджень та підготовки кадрів у галузі туризму, участі в розробці та реалізації міжнародних програм з його розвитку. Державне регулювання в галузі туризму здійснюється у відповідності з положеннями, визначеними законом.

Відповідно до ст. 6 Закону України «Про туризм» держава проголошує туризм одним з пріоритетних напрямів розвитку економіки та культури і створює умови для туристичної діяльності. Відповідно це вимагає особливих підходів до управління туристичною галуззю.

З цією метою в Україні здійснено низку суттєвих змін в організаційній структурі регулювання галузі туризму.

Основними цілями державного регулювання в галузі туризму є: [3, с. 74].

- забезпечення закріплених Конституцією України прав громадян на відпочинок, свободу пересування, відновлення і зміцнення здоров'я;
- безпека туризму, захист прав та законних інтересів туристів, власників або користувачів земельних ділянок, будівель та споруд;
- збереження цілісності туристичних ресурсів України, їх раціональне використання, охорона культурної спадщини та довкілля, врахування державних і громадських інтересів при плануванні та забудові територій;
- створення сприятливих умов для розвитку індустрії туризму, підтримка пріоритетних напрямів туристичної діяльності.

Пріоритетними напрямами державної політики в галузі туризму є:

- удосконалення правових засад регулювання відносин у галузі туризму;
- забезпечення становлення туризму як високорентабельної галузі економіки України, заохочення національних та іноземних інвестицій у розвиток індустрії туризму, створення нових робочих місць;
- розвиток в'їзного та внутрішнього туризму, сільського, екологічного (зеленого) туризму;
- розширення міжнародного співробітництва, утвердження України на світовому туристичному ринку;
- створення сприятливих для розвитку туризму умов шляхом спрощення та гармонізації податкового, валютного, митного, прикордонного та інших видів регулювання;
- забезпечення доступності туризму та екскурсійних відвідувань для дітей, молоді, людей похилого віку, інвалідів та малозабезпечених громадян шляхом запровадження пільг стосовно цих категорій осіб.

Організаційно-управлінський механізм галузі туризму формують державні та недержавні організаційні структури, які утворені на різних рівнях механізму та реалізують свої рішення через важелі впливу, що належать до їх повноважень, а саме через нормативно-правове регулювання, податкову політику, бюджетно-фінансову політику, інформаційно-промоційне забезпечення.

Зазначені важелі можуть бути ефективними та сприяти досягненню основної мети організаційно-управлінського механізму у випадку чіткого розподілу повноважень на різних рівнях управління та з чітким контролем дотримання норм законодавства і визначених стратегічних цілей. Враховуючи всі вищезазначені рівні, сформувалася загальна структура організаційно-управлінського механізму регулювання туристичної індустрії в Україні (див. табл. 1).

**Структура організаційно-управлінського механізму
регулювання туристичної галузі в Україні**

Світовий рівень	Виконавчі, дорадчі органи міжнародних організацій, що функціонують в сфері туризму (Всесвітня туристична організація)
Євроінтеграційний рівень	Виконавчі, дорадчі органи ЄС, інші організаційні структури, що функціонують у сфері туризму
Транскордонний рівень	Виконавчі, дорадчі органи євро регіонів, органи, що створюються з метою виконання програм, проектів, дво- і багатосторонніх угод співробітництва в галузі туризму
Загальнодержавний рівень (державні структури)	Кабінет Міністрів України
	Міністерство культури і туризму
	Державна служба туризму і курортів
Регіональний рівень та місцевий	Управління культури і туризму обласних державних адміністрацій
	Управління культури і туризму районних державних адміністрацій
	Управління культури і туризму міст, селищ, сіл
Туристичні підприємства	Туроператори, тур агенції Туристичне бюро екскурсій, туристський клуб, туристсько-краєзнавчий клуб, туристська секція, туристсько-краєзнавчий гурток, підприємства-комунанти, підприємства - експлєренти, підприємства - віоленти, підприємства - патієнти.

Міжнародний туризм перетворився на домінуючу галузь світової економіки. У зв'язку з цим усе актуальніше постає питання координації й регулювання розвитку туризму в рамках світового співтовариства.

Зараз у світі існує близько 200 міжнародних організацій, які тою чи іншою мірою опікуються проблемами співробітництва та розвитку туризму.

Впродовж понад 80 років безумовним лідером у туристському світі є Всесвітня туристична організація (ВТО) — спеціалізована міжурядова установа ООН. До складу цієї найавторитетнішої і найбільш представницької світової організації сьогодні входять, близько 160 країн і територій, а також 300 членів, що приєдналися: приватний сектор, навчальні заклади, туристські асоціації та місцеві туристичні адміністрації).

Враховуючи вплив ВТО на всю сферу туризму і подорожей у світі, Організацією Об'єднаних Націй на неї було покладено важливу місію – відігравати головну і вирішальну роль у питаннях розробки та впровадження світової туристської політики щодо розвитку відповідального сталого й загальнодоступного туризму, що сприяє економічному зростанню, міжнародному взаєморозумінню, дотриманню громадських прав і основних свобод для всіх людей незалежно від раси, статі, мови, релігії.

Керівними органами ВТО є Генеральна асамблея, Виконавча рада, регіональні комісії, комітети й секретаріат.

Основними напрямками діяльності ВТО є допомога у всебічному розвитку туризму, використання нагромадженого досвіду туристської діяльності в цілях збалансованого розвитку народів у всьому світі, в першу чергу в країнах, що розвиваються. ВТО здійснює фінансування, залучення експертів до реалізації різноманітних довгострокових проектів з питань розробки стратегії та генеральних планів розвитку туризму, надає підтримку у сфері туристської освіти та професійної підготовки. З питань торгівлі туристськими послугами ВТО тісно співпрацює з Конференцією ООН з торгівлі та розвитку (ЮНКТАД) та має статус спостерігача при Світовій Організації Торгівлі (СОТ). Розробляє принципи і практичні інструменти щодо сталого розвитку туризму. Вивчає питання статистики і дослідження ринку туризму. ВТО виконує широку програму публікацій та створення електронних продуктів. Серед основних публікацій Туризм-панорама 2020, Тенденції туристського ринку, Щорічник туристської статистики. В рамках ВТО функціонує Стратегічна консультативна рада з ІТ в туризмі, регулярно проводиться Всесвітня конференція з туристських комунікацій (TOURCOM). [7 с. 66].

Україна стала дійсним членом Всесвітньої туристичної організації з 1997 р., а з 1999 р. є членом Виконавчої ради Всесвітньої туристичної організації). Але слід відзначити недостатню ефективність використання Україною потенціалу глобальної туристської організації щодо формування й реалізацію результативної державної політики в галузі туризму, організації високорентабельної туристської індустрії та ефективного просування національного тур продукту на світовий ринок туристських послуг, пошуку потенційних джерел міжнародної технічної та фінансової допомоги, розширення бази партнерства для спільних проектів і програм, інформаційного забезпечення через структури і мережі ВТО.

На сучасному етапі економічної трансформації України її туристська галузь виступає важливим чинником геостратегічного розвитку країни, яким треба вміло скористатися, як це робиться у розвинутих туристських країнах світу.

Транскордонний рівень побудови організаційно-управлінської структури включає в себе можливість співпраці з регіонами сусідніх країн з метою розвитку туристичної галузі. Така форма співробітництва сприяє прискоренню регіонального розвитку, а також інтеграції у світовий простір. Організаційними структурами при транскордонному співробітництві можуть виступати спільно створені органи в рамках функціонування єврорегіонів, виконання програм, проектів, угод про співпрацю.

Важливим органом, що відображає євроінтеграційний рівень, виступає Європейська туристична комісія. Україна є членом цієї комісії з 2005 р. Дана організація включає понад 30 держав, що об'єднані метою популяризації туризму в країнах-учасниках. Членство в даній організації дає можливість Україні значно підняти свій рейтинг туристичної країни, дозволяє іноземному туристу краще ознайомитись з туристичними ресурсами нашої країни, оскільки організація володіє потужними інформаційними системами в мережі Internet, які є дуже популярними серед іноземних громадян. Отже, Україна зацікавлена у продовженні євроінтеграційного напрямку, насамперед з урахування завдань адаптації туристичного законодавства України до відповідних директив і стандартів ЄС; лібералізації прикордонних і митних формальностей для туристів, які здійснюють подорожі між Україною та державами – членами ЄС, що є для України генеруючими туристичними ринками; приведення якості туристичних послуг до міжнародних стандартів, гармонізації системи стандартизації та сертифікації підприємств туристичної та курортної сфери, що надають послуги розміщення та харчування в Україні з нормами ЄС; залучення фінансової та технічної допомоги з боку ЄС у туристичну та курортну галузь України, щодо реалізації пріоритетних проектів розвитку туризму, в тому числі на регіональному рівні; розбудови інфраструктури туризму, популяризації позитивного туристичного іміджу України на європейському ринку.

Організаційно-управлінський механізм на загальнодержавному та регіональному рівнях найбільш взаємопов'язаний та вимагає чіткого розподілу повноважень з метою забезпечення ефективної реалізації державної політики регулювання туризму.

Відповідно до законодавства регулювання в галузі туризму здійснюється Верховною Радою України, Кабінетом Міністрів України, центральним органом виконавчої влади в галузі туризму, Верховною Радою Автономної Республіки Крим, місцевими державними адміністраціями, органами місцевого самоврядування, а також іншими органами в межах їх компетенції.

До виключних повноважень Верховної Ради України в галузі туризму належать визначення основних напрямів державної політики в галузі туризму, правових засад регулювання відносин у галузі, їх удосконалення та адаптація із загальноновизнаними нормами міжнародного права, визначення в законі про Державний бюджет України обсягу фінансового забезпечення туристичної галузі.

Кабінет Міністрів України відповідно до Конституції та законів України здійснює державне управління та забезпечує реалізацію державної політики в галузі туризму; приймає нормативно-правові акти, що регулюють відносини в галузі туристичної діяльності; розробляє та затверджує програми розвитку туризму в Україні і фінансує їх виконання відповідно до бюджетного законодавства; забезпечує раціональне використання туристичних ресурсів і впровадження заходів для їх збереження; створює державну систему наукового забезпечення в галузі туристичної діяльності; здійснює міжнародне співробітництво в галузі туризму.

Державне управління в галузі туризму здійснює спеціалізований центральний орган виконавчої влади — Міністерство культури і туризму України, а в його складі створено Державну службу туризму і курортів, що безпосередньо займається питаннями туризму. Ця служба організує та забезпечує реалізацію державної політики в галузі туризму, виконання законодавства; бере участь у підготовці проектів нормативно-правових актів, у межах своєї компетенції розробляє і затверджує нормативно-правові акти, узагальнює практику застосування законодавства, курортно-рекреаційної сфери, вносить пропозиції щодо його удосконалення; забезпечує реалізацію програм розвитку туризму в Україні. Крім того, під її керівництвом ведеться облік туристичних ресурсів України, забезпечується їх раціональне використання та охорона. Державна служба туризму та курортів бере участь у розробці стандартів, діяльності з метрології та сертифікації, у проведенні робіт з підтвердження відповідності в законодавчо регульованій сфері; організує здійснення контролю за якістю наданих туристичних послуг; у межах своєї компетенції розробляє, укладає і виконує міжнародні договори в галузі туристичної діяльності. Державна служба туризму і курортів представляє країну у міжнародних туристських організаціях і на міжнародних заходах щодо туризму.

Крім того, державне управління окремими сегментами туристичної індустрії здійснюють Мініс-

терство будівництва, архітектури та житлово-комунального господарства України, Міністерство транспорту та зв'язку України, Міністерство України у справах сім'ї, молоді та спорту, Державний комітет лісового господарства України, Державний комітет України по земельних ресурсах, Державна податкова адміністрація України. Ці органи в межах своїх повноважень забезпечують реалізацію державної політики, здійснюють підготовку пропозицій щодо її реалізації, беруть участь у створенні організаційно-правових та економічних механізмів реалізації державної політики в галузі туризму.

Обласні і районні ради відповідно до їх повноважень, затверджують регіональні програми розвитку туризму, контролюють фінансування регіональних програм розвитку туризму за кошти обласних і районних бюджетів.

Сільські, селищні, міські ради відповідно до їх повноважень затверджують місцеві програми розвитку туризму, визначають кошти місцевих бюджетів для їх фінансового забезпечення за рахунок коштів місцевого бюджету. Вживають заходів для стимулювання суб'єктів господарювання, які здійснюють діяльність з надання туристичних послуг.

Місцеві державні адміністрації здійснюють виконавчі та організаційно-розпорядчі функції організації і розвитку курортно-рекреаційної сфери і туризму. Розробляють проекти регіональних програм та подають для затвердження обласним і районним радам. Всіляко підтримують проведення різних заходів у своєму регіоні, що популяризують туризм, сприяють створенню сучасної туристичної інфраструктури, розробляють правила захисту туристичних ресурсів. Проводять аналіз ринку туристичних послуг у межах адміністративно-територіальних одиниць, видають дозвіл на право здійснення туристичного супроводу. Місцеві державні адміністрації займаються питаннями соціальної реклами туристичних ресурсів, створюють інформаційні центри, сприяють розвитку дитячого та молодіжного туризму. Залучають підприємства, установи і організації до розв'язання проблем розвитку туризму в регіонах, за рахунок коштів місцевого бюджету вирішують питання підвищення кваліфікації кадрів у галузі туристичної діяльності. При необхідності надають суб'єктам туристичної діяльності методичну і консультативну допомогу щодо організації їх діяльності. Подають відомості до Міністерства культури та туризму України про розвиток туризму в адміністративно-територіальних одиницях.

Виконавчі органи місцевих рад в межах своїх повноважень розробляють і подають на затвердження проекти місцевих програм розвитку туризму. Докладають зусиль щодо їх виконання. Співпрацюють з підприємствами, установами та організаціями, які розташовані на території, з проблем розвитку місцевого туризму та підтримки, охорони, і збереження туристичних ресурсів, проведення їх інвентаризації місцевого значення. Залучають місцеве населення до туристичної діяльності, створюючи таким чином нові робочі місця, сприяють розвитку різних видів туризму.

Однак способи та методи впливу, які використовуються державою для регулювання туристичної галузі, далеко не завжди виявляються досконалими сучасним умовам та тенденціям. Тому для зміни ситуації на краще необхідним є вдосконалення механізмів регулювання системи управління туристичними процесами на регіональному рівні. Важливим завданням сучасної регіональної політики є обґрунтування пріоритетних напрямків соціально-економічного розвитку кожного регіону України. Ефективне управління та створення в регіонах і в Україні в цілому сучасної та високоефективної туристичної та курортно-рекреаційної індустрії сприятиме економічному та соціальному розвитку багатьох регіонів в першу чергу депресивних. Зокрема сприятиме створення в цих регіонах нових робочих місць та комплексному залученню інвестицій, відродженню та збереженню пам'яток культурної спадщини, відповідальному ставленню до навколишнього середовища, належним чином змінить стиль та якість життя наших громадян. Отже саме комплексний регіональний підхід до управління рекреаційно-туристичною сферою може забезпечити необхідну охорону, збереження і використання історико-культурного та природного середовища та перетворення рекреаційно-туристичної сфери в один з пріоритетних напрямів регіонального розвитку та структурної розбудови національної економіки.

Нині, крім власне регіонального розвитку туризму в Україні, він інтенсивно розвивається й окремих містах і природних областях, а також туристичні центри сформовані навколо одного, двох високоатрактивних об'єктів. Така туристична регіональна різнорангова система галузі і є найбільш дієздатна, і вже зараз доводить свою функціональну спроможність. Безумовно, такий підхід створює певні труднощі в координації їх діяльності, хоча з точки зору придатності певних територій для розвитку туризму він цілком виправданий.

Суб'єктами управління на регіональному рівні повинні стати керівники та висококваліфіковані фахівці туристичної діяльності, керівники та висококваліфіковані фахівці інших підприємств та організацій що надають характерні та супутні туристичні послуги і діють на території певного регіону, представники урядових органів управління, органів місцевого самоуправління, громадських організацій, профільних освітніх та наукових установ. Саме такий перелік фахівців та практиків туристич-

ної галузі в змозі кваліфіковано здійснювати регіональне управління.

Розглядаючи організаційну структуру управління в туризмі на регіональному рівні, важливо зазначити ефективність діяльності відповідних структур. В обласних державних адміністраціях та органах місцевого самоврядування у складі департаменту гуманітарної політики функціонують управління культури і туризму, в них відділи туризму.

На жаль, в окремих регіонах штат таких управлінь дуже обмежений, що не відповідає туристичним можливостям регіону. Умови адміністративної реформи та особливості галузі вимагають передачі основної частини повноважень у державній політиці регулювання туризму органам місцевої влади, проте самі місцеві органи поки не володіють необхідними трудовими та фінансовими ресурсами, в тому числі й досвідом, щоб прийняти на себе відповідальність за розвиток галузі на визначеній території. Особливо це стосується невеликих містечок і сіл, які в більшості випадків володіють значними рекреаційно-туристичними ресурсами для розвитку зимового відпочинку, екстремального та інших видів туризму, проте у структурі їх міських і сільських рад немає спеціалізованих підрозділів та фахових державних службовців, що могли б виконувати покладені на них зобов'язання.

Важливим є сприяння розвитку туристичної інфраструктури на основі врахування регіональних особливостей України. З цією метою необхідно розробити концепції будівництва та реконструкції підприємств інфраструктури туризму, зокрема закладів розміщення та ресторанного господарства у зонах тяжіння за напрямками національної мережі міжнародних транспортних коридорів України. Важливим також є створення єдиної методологічної бази розрахунків щодо кількісного визначення потреби в певних об'єктах інфраструктури туристичної індустрії в межах певних місць туристичного призначення; виділити державні кошти на розбудову інфраструктури туристичної індустрії, оскільки, як доведено світовим досвідом, це є цілком виправданим вкладанням.

Важливим чинником розвитку сучасної туристичної індустрії є покращення інформаційного забезпечення цього процесу. Одним з ефективних інструментів управління сферою туризму та курортів в регіонах може стати формування мережі міських туристсько-інформаційних центрів, що сприятиме підвищенню туристичної привабливості міста та активізації туристсько-екскурсійної діяльності на його території [4].

Туристсько-інформаційний центр повинен стати елементом системи управління сферою туризму на території міста (області) [4]. Він може здійснювати інформаційне забезпечення системи державного регулювання та управління туризмом у регіоні, оскільки потрібно постійно оновлювати нормативно-правову та інформаційно-аналітичну бази, які забезпечують ефективне управління розвитком сфери туризму та курортів. Туристсько-інформаційний центр, як організаційна структура системи управління сферою туризму та курортів, повинен виконувати широкий спектр послуг для підприємців у сфері туристичного бізнесу, відпочиваючих, а також потенціальних споживачів. За замовленням зацікавлених організацій він може проводити маркетингові та соціологічні опитування; виконувати роботи щодо збору і систематизації статистичної та іншої інформації про результати туристсько-екскурсійної діяльності на території міста; аналізу ринків збуту послуг для майбутніх інвестиційних проектів; контроль якості туристичних послуг, які надаються на території міста.

В організації тимчасового виїзду людей з постійного місця проживання в якості туристів особлива роль належить туристським підприємствам. Туристські підприємства відносяться до основних виробничих складових туризму. Потреба в них виникає там, де турист бажає отримати відповідні умови, які він не може повністю забезпечити самостійно, або отримує їх з великими затратами часу [1].

Туристичне підприємство — це самостійний господарюючий статутний суб'єкт, який має права юридичної особи, здійснює комерційну та науково-дослідну діяльність із метою отримання прибутку. Усю діяльність туристичних підприємств у загальному вигляді можна звести до виконання трьох основних функцій: організаційної, посередницької, торговельно-банківської. [9].

Головне завдання підприємств туристичної галузі полягає в організації комфортного та якісного забезпечення мотиваційних вимог туриста. Відповідність вимогам гарантує ефективність їх діяльності на ринках різного рівня. Туристична галузь функціонує і розвивається, скерована державною туристичною політикою в сфері туризму. Функцією підприємств туристичної галузі є створення, реалізація та організація споживання послуг та товарів туристичного призначення, виробництво тур продукту. Туристична галузь складається з підприємств, що надають послуги гостинності, транспортні послуги, та підприємств, що створюють комплексний туристичний продукт і організують його споживання (туроператори і турагенції).

Процес прискорення розвитку туризму має відбуватися в нерозривному зв'язку з утвердженням ринкових відносин. Міжнародний досвід свідчить, що саме ринок є найсприятливішим економічним середовищем для функціонування туристичних підприємств. У свою чергу, підприємства туристич-

ної галузі, орієнтуючись безпосередньо на споживача, покликані відігравати активну роль у формуванні ринкового простору.

Більшість вітчизняних підприємств сфери туризму лише нещодавно почали освоювати технологію стратегічного управління. Тому часто досконалі на папері стратегічні плани, на підготовку яких витрачено багато часу і коштів, у результаті залишаються нереалізованими.

Наявність стратегії, ще не означає, що туристичне підприємство здійснює стратегічне управління.

Основними причинами неефективної реалізації стратегій підприємств окремих сегментів туристичної індустрії є ригідність існуючих організаційних структур, які слабо піддаються змінам відповідно до обраної стратегії.

Наступною причиною є недостатнє розуміння менеджерами конкретних завдань і термінів досягнення цілей та низька ефективність механізмів моніторингу результативності реалізованих стратегій. Має місце відсутність у колективі почуття відповідальності за досягнення стратегічних цілей впродовж усього періоду їх реалізації і неготовність керівників до подолання опору, пов'язаного з новими стратегічними змінами.

Організація управління розвитком підприємства повинна передбачати розробку глобальної стратегії сталого розвитку туризму, основні положення якої повинні трансформуватися, поглиблюватися і адаптуватися на подальших нижчих рівнях вертикалі управління туристичною індустрією – регіоні, дистионації, підприємств.

Основними перевагами стратегічного управління для суб'єктів туристичного бізнесу є те, що стратегія дозволяє визначити основні напрями та шляхи досягнення цілей щодо активізації розвитку та забезпечення виживання підприємства в довгостроковій перспективі концентруючи зусилля на пріоритетах. Дає змогу здійснювати оперативне і постійне уточнення в процесі господарської діяльності та змін при умові добре налагодженого зворотного зв'язку. Стратегічне управління є основою для розробки стратегічних планів, проектів і програм, що є системною характеристикою напрямів розвитку підприємства, формування і проведення змін в організаційній структурі підприємства, стеженням діяльності всіх рівнів і ліній систем управління.

Також можливо з певною мірою сказати, що стратегія дає можливість забезпечити ефективну мотивацію, контроль і облік дотримання стандарту підприємства, що визначає його успішний розвиток і результати діяльності.

Стратегічне управління забезпечує туристичне підприємство засобами передбачення й адаптації до зовнішніх змін, інструментарієм для координації й інтегрування операцій, які можуть бути диверсифіковані та географічно розрізнені, а також забезпечує механізмом створення необхідного зв'язку між формуванням і реалізацією стратегії.

В успішно працюючих туристичних підприємствах визначені перспективи діяльності. Менеджери вищої ланки управління мають чітке уявлення про стратегічні напрями та центри зосередження зусиль (стратегічні зони господарювання), прийняття управлінських рішень. Вони ґрунтовно розглядають програму дій підвищення ефективності діяльності туристичного підприємства, формуючи нові ідеї з урахуванням потреб споживачів. Менеджери розглядають конкурентні переваги підприємства як ключ до високого рівня прибутковості та довгострокового успіху.

На стабільність бізнесу туристичного підприємства впливає вибір ефективних стратегій. Розвиток підприємства полягає в зміні якості його діяльності в результаті ланцюга послідовних переходів, відображаючи безперервність трансформацій.

Система стратегічних змін має бути унікальною, мати характерні риси підприємства в конкретній бізнес-ситуації, а також забезпечувати комплексний і органічний перехід з одного стратегічного стану в інший.

Тому правильно організована реалізація стратегічних змін означає здійснення всіх видів стратегій підприємства. Саме такий процес характеризує розвиток усієї системи стратегічного управління підприємством в цілому.

Система стратегічних змін має бути гнучкою й адекватною до зовнішнього середовища підприємства. При цьому стратегічні перетворення повинні мати здатність не тільки адаптуватися до змін цього середовища як загроз, алей вміти їх ефективно використовувати як нові можливості для досягнення успіху в бізнесі.

У процесі управління туристичним підприємством необхідно проводити своєчасні стратегічні зміни, в яких необхідно враховувати високу динамічність і ступінь невизначеності зовнішнього середовища, різну масштабність об'єктів управління і високий рівень диференціації видів як діяльності в туристичній індустрії, змістовну багатогранність видів туристичної діяльності та слабкі стартові позиції входження вітчизняних підприємств на світовий туристичний ринок [8].

Туризм необхідно визнати пріоритетним сектором національної економіки. Необхідно запровадити міжвідомчу координацію діяльності, розвивати інфраструктуру, транспортні зв'язки, створювати

та реалізовувати туристичні продукти та послуги, які мають попит на світовому ринку, застосовувати нові технології туроперейтингу.

Висновки

Сучасні умови світових інтеграційних процесів і важливість забезпечення розвитку туристичної галузі вимагає врахування управлінських рішень організаційних структур не лише на загальнодержавному та регіональному рівнях, але й тих, що створені в рамках транскордонного співробітництва та участі в європейських та світових організаціях. Такі органи здебільшого мають недержавний статус, проте ефективна співпраця з ними дозволяє здійснювати обмін досвідом, реалізовувати спільні проекти, розвивати туристичну інфраструктуру.

Системний розвиток туристичних зв'язків є ефективним механізмом інтеграції нашої країни у міжнародну спільноту, розвитку національної економіки та культури.

1. Всебічна підтримка розвитку туристичної галузі з боку держави;
2. Надання повноважень продуманій регіональній політиці щодо активізації розвитку туризму на місцях.
3. Децентралізація, делегування повноважень органам місцевого самоврядування, підтримка місцевих ініціатив, принцип всебічної співпраці між владою, територіальними громадами та підприємцями в галузі туризму.

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА

1. Азаров В. І., Туманов С. Ю. Экономика туристического рынка. – М.: ИПК госслужбы, 1998.
2. Державна програма розвитку туризму на 2002 – 2010 р. / Затв. постановою Кабінету Міністрів України від 29 квітня 2002 р. № 583.
3. Кифяк В. Ф. Організація туризму: Навчальний посібник. – Чернівці: Книги – XXI, 2008. – 344 с.
4. Коніщева Н. Й., Рудь Д. В. Пропозиції щодо створення міських інформаційних туристичних центрів // Матеріали V Міжнар. наук.-практ. конф. «Наукові і практичні проблеми створення і функціонування туристичних центрів і тематичних парків» (27–28 травня 2005 р., м. Донецьк). – Донецьк: Донецький ін-т туристичного бізнесу, 2005. – С. 148-151.
5. Любіцева О. О. Ринок туристичних послуг (геопросторовий аспект). – К.: Альтерпрекс, 2002.
6. Ткаченко Т.І. Стратегічне управління розвитком суб'єктів господарювання в сфері туризму. Проблеми матеріальної культури. – Экономические науки.
7. Туризм і курортна справа. – Спеціальний випуск. Виданий при підтримці Головного Управління комунального господарства виконавчого органу Київської міської ради.
8. Харрис Г., Кац К. М. Стимулирование международного туризма в XXI веке. – М.: Финансы и статистика.
9. Чорненька Н. В. Організація туристичної індустрії: Навчальний посібник. – К.: Атіка, 2006.
10. Режим доступу : <http://h.ua/story/>

Кучеренко В. С. Особенности и современные тенденции управления туристической сферой / Институт международных отношений Национального авиационного университета.

В статье исследуются механизмы регулирования и управления потенциала туристической сферы. Рассматриваются функции и факторы развития туризма, анализируется государственная политика развития туризма в 2008-2009 гг. и подаются рекомендации об усовершенствовании механизмов управления туристической сферы.

Ключевые слова: туристическая сфера, потенциал, механизм регулирования, политика развития туризма.

Kucherenko V. S. Features and current trends of tourism regulation / Institute of International Relations National Aviation University.

The article covers mechanisms of regulation and management of tourist industry potential. The author studies functions, conditions and factors of tourism development in 2008-2009 and gives recommendations concerning improvement of management mechanisms of tourist industry potential.

Key words: tourism potential, the mechanism of regulation and policy of tourism development.